

Учитель, священник, лікар, агроном, коли тільки вони ідейні люди і провадять ідейно свою працю, то вони національно свідомі українці і працюють, яко українські патріоти. Про інших після 905 р. і чутки ліякої не лишилося. Вони зникли.

Цікаво отже розвинути серед тих причин, які потягнули за собою оце «исчезновение». Це питання, важно само по собі, набирає тим більшого інтересу, що роз'язання його усуває де які хибні погляди на українство. Про один з таких поглядів я зараз же розповім, перше ніж перейти до самої теми.

Як відомо, одеські українці мають намір виставити на посла до державної думи власного кандидата. З цього приводу в кандидатських і близьких до них колах Одеси знялася завірюха, а «Одеській Листок», що близько приймає до серця кадетські інтереси, дуже незадоволений «сміливістю» українців. Виступ останніх спричинився до того, що газета, яка досі ставилася звичайно цілком індиферентно до українських справ, мусіла тепер змінити своє становище і ось в 75 № заявила, що позаяк українське питання займає видатне місце в житті «нашого юга», то всестороннє обміркування цього питання має важний інтерес, тим то вона обіцяє освітлювати його на своїх сторінках.

Освітлюванням займається між иншим д. Новий, співробітник газети. Як і треба було сподіватися, д. Новий остільки ж розуміється на українстві, як відоме створіння на апельсинах, і через те все «освітлювання» його зводиться до того, що українство, як собі не хоче, а є «захопленням поезією реставрації рідної старовини».

Розуміється, що коли б ця думка була власністю одного д. Нового, то нам з цього приводу не треба б було і балакати. Але лихо в тім, що за винятком самого українського громадянства та невеличкого гуртка чужинців, яких можна чи не на пальцях порахувати, такої думки про український рух тримаються всі, і д. Новий тільки коротенько і влучно висловив те, що у кожного з них на душі.

Навівши це, перейду до теми. Багацько є думок що до того, через що саме сталася зазначена вгорі еволюція в настроях «мыслящей» та «сознательной» російської інтелігенції, але найбільш поширеною з них є та, що тут винил невеличка революція, а відтак люта реакція з боку уряду. До такої думки приводить той факт, що занепад ідейности став помітний як раз після того, як уряд взяв гору над революцією і посилав репресіями. Та погляд цей, постробний, очевидно, по методу *post hoc ergo propter hoc*, вже хоч би через те обмальний, що ним ніяк не можна пояснити то-

го дуже важного моменту з часів ліквідації визвольного руху, що виявився в широкім та інтенсивнім розвитку національного будівництва, яким відзначилося життя майже всіх недержавних націй Росії як раз в ті часи. Як що загибель ідейности викликали конче ті причини, на які посилаються, то чому ж вони в такій самій формі не вплинули і на ті національні організми? Хіба доля визвольного руху не була для останніх остільки ж, а може ще й більш цікава, як і для всіх інших, щоб невдалий кінець її не міг прикро вразити їх і тим викликати знеохоту до дальшої праці? Хіба так само урядові репресії минали їх? Навпаки, що до останнього, то можна сказати, що ніхто не тішився такою цильною увагою з боку уряду, як іменно инородці. Про це не треба багацько розводитися. Очевидно причини були инші. І на мою думку, їх треба шукати в самім громадянстві, в отій славнозвісній «мыслящей» інтелігенції, а не в цих чисто зовнішніх фактах, до яких чипляються і які були тільки наслідками тих причин. Ненормальности російського життя, що призвели до бурі 905 року, лишилися у всій своїй колишній красі й дотепер, отже коли б «мыслящая» інтелігенція брала участь в визвольнім русі, виходячи з того переконання, що є певні ненормальности і їх треба доконче усунути, то вона мусіла б вести свою акцію до кінця. Але того не сталося і тому, очевидно, що людьми кермувало не переконання, не бажання виправити хиби, а щось инше. Російський інтелігент в своїй масі шукав, може й несвідомо для себе, тільки поезії в визвольнім русі; «широкая русская натура» рвалася до величчя та сміливих учинків, а жалі та сльози з приводу недовлі меншого брата чи якого небудь иншого сумного мотиву, були здебільшого певною декорацією до того; не виходили вони з глибини душі, як би щось стихійне, органічне. Століття до певної міри мав таку рацію, коли сказав на адресу своїх противників: «вам потрібні великі переверти».

Метою була поезія боротьби, краса її зовнішнього вигляду, а не ті перспективи, які перед нею відкривалися. Люди прагнули гострих вражінь. То ж не диво, що коли після перших виступів виявилось, що боротьба обіцяє бути ще довгою та нудною, то відразу десь поділися і зачали вважати всю ота напускна філантропія. Забувши про повним душевним спустошенням, і інтелігент десь інших вражінь. А де він їх знайшов? Він знайшов відкриття. (Він знайшов національні інтереси, як наур. українці, тільки не втихомирилися на зразок

Микола Ґедзь.

Назви та оповідання з недійсного життя.

I. Spirillum patricianum ukrainofilium

(Дисертація на доктора Патріотизму).

II.

Був темний вечір і хвища аж різала лица. Бурхливий ветер трохи не скидав з пішоходу, але я не зважав на все отгонений думкою швидче побачитись із Тарадієнком. Задзвонив до дверей його господи й увесь був нетерплячкою. Він відчинив мені двері й приязно привітав. Коли ми опинилися у його кабінеті, я спитав, чи дома його «домашні». Відповів, що теця дома, але нездужає, а тесть із його жінкою поїхав до театру... Потім непевно додав, що він страшенно пильно бачив твої студії, незвичайно важної. Але я перебив його питанням певний, що вона не здужає встати? І коли він присунувсь до нього як мога ближше і прошепотів мені, твого приятеля! Ти незабаром будеш доктором, а доктором! Розумієш! доктором! — він б

надійно зітхнув — «Правитель тиском. — «Я тебе запевнив тебе, піднести мене). Я знайшов відкриття. (Він знайшов національні інтереси, як наур. українці, тільки не втихомирилися на зразок

Мабуть

гляд

навпаки—розвинули ще ширшу діяльність. Українська ідея як раз в цей саме час виросла, вбилася в силу і набрала того поважного розмаху, який вона тепер має. «Просвіти», часописи, видавництва, літературна й наукова продукція—все це розпочалося як раз «на другий день після революції», коли російський інтелігент любісенко спочив собі на лаврах. Возьмім за для прикладу студентство. На цім нерві громадським як найкраще відбилися громадські настрої. Як би скептично не дивитися на «Українські Громади» по вищих школах, а все ж таки вони є і свого масового характеру, який зараз мають, набрали вони як раз на протязі того часу, коли універсально настроєне студентство крок за кроком спускалося все нижче та нижче і нарешті дійшло до того трагічного стану, в яким зараз його бачимо. «Мерзость запустівня» занувала в вищій школі, колишні завзятці-юнаки за короткий час непомітно повернулися в «здорово мыслящих» старушків і вже сміються (о, це правда!) з того, чому ще вчора так палко поклонялися. На сцену виступили нові проблеми, часто-густо досить таки неохайного характеру, і в кого лишилася якась дрібка ще не ужитої енергії, той пішов вже за ними, цілком не рахуючись, чи мають вони якийсь зв'язок з його попередніми кумірами та змаганнями. Пригадаймо лишень авіаційну гарячку, яка запалила була російське студентство до того, що навіть цілі медичні факультети (Петербург) вписувалися до авіаторських гуртків. І коли на оцім темнім фоні студентського життя заблискували часом якісь вогники, то були вони до розпачу слабкі й безнадійні. Було в них щось роблене, мучене, акторське, сказав би, смішне, як би можна з того сміятися. І запаливалися ті вогники не від загального характеру дійсності, такої ж безпорадної, якою вона й доти була, а від яких небудь випадкових причин, що на один мент библи по первах і зараз же зникали. А коли і були серед них більш тривкі, то таксама не могли вони на довго задержати на собі уваги геть спорожнілого ідейно студентства. Всі ті рухи, які пережила вища школа після «революції», були нічим иншим, як фейерверками, що на одну мить засвічували темну темноту, а потім згасали. І були це чисто зовнішні ефекти. Внутрішнього життя серед студентства не було й нема. Російське студентство росло-виростало і числом і впливом, згуртувалося, заводило бібліотеки, читало, розвивало національну свідомість, і коли траплялося українське студентство виступало, як єдино з'організована сила, то це тільки випадковою та неохитним служенням абсолютної діяльності українського

студентства і не геть то велика, проте вона все ж таки факт і як що не цілком задовольняючий, то останнє треба поставити на карб тих потенцій, які має чи досі мало в собі наше студентство, а не вважати це за брак ідейности та бажання працювати.

Таким чином виходить, що як що можна кому вирікати оруд за легковаження серйозних проблем і за шукання поезії, то не українській інтелігенції, а комусь иншому... Українське громадянство, оця «кучка інтелігентовъ», бачить передусім нужди свого народу, його приваблює щастя нації, а не якась поезія, тим то ніякі вигляди боротьби за народні інтереси, щоб вони заповідали навіть як завгодно довгий та пудний процес її, не спинили і не зможуть спинити української праці.

А ще виходить, що колиб українство було захопленням тою чи иншою поезією, то воно давно вже знайшло б собі свою природну смерть, як це ми бачимо на прикладі російської «сознательної» інтелігенції і як воно взагалі буває зі всяким захопленням. А позаяк того не сталося і українство перебуло навіть такі лихі часи, як останні, ба навіть на протязі їх набрало такої непереможної сили, то ясно, що воно являється конечним імперативом народнього духу і впливає з останнього як щось неминуче і стихійне.

3 нашого життя.

◀ *Нікчемні боягузи.* Переслідування за українство, в чому б воно не виявлялось, надто ж переслідування за українські газети далось таки в-знаки українському громадянству. В якій мірі налякані люде й здеморалізовані тими переслідуваннями й гнітом, що де далі все зростає, свідчить хоч би такий факт з нашого Харківського життя. Курієстка одної Харківської акушерської школи передлачувала на адресу школи „Раду“. Все було нічого доти, доки пан завідуючий школою не прочитав десь про увільнення лікарьок в чигиринському земстві. Прочитавши ж про те, він „усумнився“ в легальности „Ради“, висловив строгу догану дівчині, розніс швейцара, а почтальонові не дозволив на далі приносити „хохлацкой“ газети в школу. Пан завідуючий, розуміється, хотів бути тільки обережним (може він особисто і не ворог українства!), але ж навіщо бути таким полохливим, навіщо думати, що за „Раду“ можуть закрити школу? Завідуючий злякався, але даремно—адже ж д. Давидов, що увільнив лікарьок за укр. газету, є не міністр якийсь, а тільки завідуючий чигиринським земством, то ж чи виходить з цього, що й інші завідуючі мусять так само робити, як він?

◀ *Завзяті обрусители.* У Полтаві в повітовому земському зібранні відбувались вибори члена управи. В числі кандидатів на цю посаду був земський гласний, на прізвище п. Цибуля.

був певний, що я не помилявся і що причиною «щирого українофільства» єсть якийсь мікроб.

Хіба, справді, не свідчить про це і млявість думок, і пасивні відносини до життя, і відсутність ясного, виразного світогляду, і ненормальна полохливість і, головне, боягузно-умірковані чуття? О! Безперечно усе те свідчить за хороблівість тої течії, усе вказує на існування особливих патогенних мікробів. Але тут потрібний пильний дослід, потрібна бактеріоскопічна аналіза... Усе оте мусиш зробити ти!... І пам'ятай, що слава є короною успіху!...—Я ще ніколи не бачив, щоб мій приятель так преобразився! Його воловачі очі заблищали, лице горіло жаром і, несподівано для мене, він ухопив мене в обійми.

В того чоловіка не було «чорної невдячости». Але коли був перший запал, він зовсім розумно спитав: «Але як ми будемо тих мікробів? Колиб хоч знати, де вони водяться». Це було важне питання. Справді, де мають плодитись і жити ті мікроби патентованого українофільства? Який організм, яка тіла, яка вохкість годувє ті дрібні створіння? І в шляхом ішли думки мого приятеля, та я почув, що він був українофіл, але зваживши усі френольоґіч.

Коли прізвища кандидатів були записані на папірцях і ті папірці почали читати, виявилось, що на одному з папірців д. Цибуля був названий по-російськи—д. „Лук“. От як завзялися полтавці переробляти українців на росіян і рятувати Росію од „инородческого зашляя“. Дивно тільки, невже ж у Полтаві не знають зовсім чужих мов, не знають, що прізвища не перекладаються з чужої мови на свою?

◀ *Російські заповіді в Холмщині.* Холмське „православное братство“ доконче і як найшвидче бажає, видно, перевернути українську людність Холмщини на „чистокровних“ росіян. З цією метою це „братство“ зложило особливі заповіді (на рос. мові) і розповсюджує їх серед народу. Ось ці заповіді: 1) пам'ятай, що ти „русский“ кість із кости російського народу; 2) пам'ятай, що твоя вітчизна—Холмська русь, з давніх давен земля російська; 3) зі своїми братами розмовляй тільки по російськи. Російська мова—красива, сильна й звучна, нею варто пишатися; 4) міцно тримайся православної віри, яка врятувала наш народ од національної загибелі; 5) пам'ятай, що росіяне-католики—твої рідні брати, запевняй їх, що вони росіяне; 6) розповсюджуй по селах благодійні російські книжки, підтримуй усе російське.

◀ *Трус.* У Києві в квартирі редакторки російсько-української тижневої часописі „Огни“ в ночі 17-го квітня одбувся трус з наказу жандармського управління. Трус почався щось коло 1 год. ночі і скінчився тільки о 6 год. ранку. Забрано кілька українських рукописів.

◀ *Нові походи проти українства.* Священник з Демієвки о. Пестряков звернувся до Київського місіонерського комітету з докладом, в якому радить заборонити панахиди по Шевченкові, бо вони розбужують сепаратизм і ширять мазенинство.

У чорносотенному „Новому Времени“ пишуть, що німці хотять розбити Росію на дрібні царства й князівства. У берлінським генеральнім штабі ніби то є окремий одділ, що керує мазенинським рухом і зветься „Велике Князівство Київське“. У Відні ніби друкується карта, на якій південь Росії названо українським королівством, а проф. Грушевського називають українським королем.

Чорносотенна тижнева газетка „Олонецкая Неделя“, що видається в Петрозаводську, теж виступає проти українства й доводить, ніби то українці хотять зруйнувати „государственность, религію і семью“.

У чигиринським повіті, на Київщині, в маєтку голови повітового земства Давидова (того самого, що увільнив двох жінок-лікарок з посад) відбулась передвиборча нарада, на якій, між иншим, постановлено:—„всякого, що хоч погляне повіть на якусь українську газету, або книжку, лічати особистим ворогом і мазенинцем і як найшпильнійшій учинити за ними догляд, щоб бува часом не вплинули своєю злочинністю на виборців і не проголосили „сепаратизму“ та „зради“.

◀ *Товариство „Кобзарь“ у Москві* вже закінчило перший рік своєї праці. Істнуючи один тільки рік, це товариство виявило

велику енергію і чимало зробило на користь української справи. „Кобзарь“ має тепер 323 членів і є єдиним місцем де московські українці можуть почути рідну мову. Протягом цього року головою „Кобзаря“, був артист імперат. опери—Іван Алчевський, тепер його не буде в Москві і значить не буде він і головою „Кобзаря“. Зважаючи на великі послуги Алчевського товариству, його обіорано довічним почесним членом і постановлено повісити в помешканні товариства його портрет.

3 Галичини.

◀ *Справа українського університету.* Хоч і говорять поляки що вони не противляться заснуванню в Галичині українського університету, але ж немає дня, який не приносив би ряду доказів, як непримримо вороже відносяться польські круги до цього справедливого домагання українців. Документів такого ворожого відношення поляків є чимало. Один з їх ось: українська академічна молодь звернулася до ректорату львівського університету з проханням дозволити їй урядити в університеті академічне віче для обговорення справи майбутнього українського університету. Але ректорат не дав дозволу на віче, пояснивши свою відмову тим, що 1)—після останньої технічної ревізії в університеті найдено, що стан його не дозволяє відбуватись численним зборам, 2)—що резолюція українського студентства, ніби львівський університет був і є утраквістичний—незгідна з фактичним станом річі.

Ректорат повстав проти тієї думки, що львівський університет є утраквістичний і що таким він і мусить бути до заснування окремого українського університету; ректоратові хотілося б, бачте, щоб університет був тільки польським—і це було причиною відмови. Обидві ці причини є ніщо инше як викрути і вони були б смішні, як би не були такі ганебно—провокаційні.

З приводу відмовної відповіді львівського університету на прохання українських студентів—зібрати цілком легальне віче, президія українського клубу внесла інтерпеляцію до правительства. Видима річ, що поляки умисне гальмують справу заснування українського університету, але ж український клуб і все українське громадянство в Галичині твердо й невідступно домагатиметься як найскоршого заснування власного університету.

◀ *Ще про польську прихильність.* Міська рада львівська виступила з протестом проти заснування українського університету у Львові. А коли в часописі „Нове Слово“ в передовиці обговорювано цю резолюцію львівської ради, прокураторія сконфіскувала число „Нового Слова“.

◀ *Нова українська катедра в Львівському університеті.* В Львівському університеті розпочав свої виклади новий український професор др. Степан Томашівський. Читає він „Історію Галичини“. Тепер значить, у львів. унів. є 12 українських професорів—3 на правничім відділі, 4—на теологічнім і 5 на філософичнім (іст.-філолог.).

ження, прийшов до пересвідчення, що ся частина тіла патріотів, мабуть, повна усякими мікробами, крім бактерій українофільства. Найпевнішою видавалась мені думка, що патріотичні бактерії живуть і плодяться в ногах патентованих українофілів. Але це було занадто образливо для національної амбіції. Се був клопіт!

Я глянув на приятеля: він важко сопів і, мабуть, щось міркував. Я став знову думати і відразу мені блисла справедлива думка, що бактерії нігде инде не можуть плодитись, як тільки в крові патріотів. Я провірив апріористичною методою мій висновок і передсвічівся, що коли українофільство єсть якась жива сила, то жерелом її мусить бути жива кров людини. Тоді я більше не вагався і голосно крикнув: «Маю їх тут!»

— Де?—ревнув Тарадієнко, шильпо на мене дивлючись.

— «У крові!»

— «Я сам доміркувався до того!» аж скрикнув він з виразом задоволення.

«От-же як нам добути крові патентованого патріота?»

— Я я тоді розважливо.

— Питання трохи не коштувало мені життя. Мій приятель

— майно все байдужний і спокійний, відразу змінився. Зорили хижим вогнем, права рука простяглася до

лянцети, а лівою він туго вхопив мене за ковчир. Я зрозумів, що тільки повна пресутність духа ще може мене врятувати і я промовив як мога байдужніше (хоч зуби цокотіли): «Яка шкода, що я не патентований українофіл, а звичайний собі українець. Я-б охоче вмер на користь науки, але тобі, мій голубе, обов'язково треба патентованого». Ця думка оперезала його свідомість і він безвладно, видимо з жалем, опустил руку з лянцею і пустив мій ковчир. Я був уратований і швидче посунувся далі від Тарадієнка. Тоді хрипким голосом він промовив:—«А де я візьму такого? Чуєш? Де?»

— Хіба мало їх тут? Згадай лишень скільки?...

— Стареча! заскреготів він зубами.— У їх вже катма й крові, не то бактерій!

— Мій друже! мовив я, зовсім отямившись від ляку—я уважав тебе розумнішим, коли так вільно висловитись. То в кого мусять бути найліпші, найхарактерніші бактерії, як не в патентованих українофілів? У їх вони, певне, одгодовані, випещені, здоровезні, гладкі!»

— «Або що! кинув він вагаючись.

«Авже-ж! запевняю тебе!»

Видимо було, що він віддався течії своїх думок.

◀ *Національний український Музей у Львові.* 20-го квітня відбулося посвячення будинку „національного музею“ при участі членів кураторії, кустоша музею—д-ра Л. Свенціцького і крил. Т. Войнарівського. Чин посвячення провадив фундатор музею митрополит Гр. Шенгицький. У великій залі музею був приладжений престол і одправлена служба. Службу закінчив митрополит промовою, в якій закликав громадянство українське допомогати в збиранні й перехованні рідних пам'яток рідної старовини і таким чином робити велике діло—піднесення культури українського народу.

◀ *Справа „Народного Дому“ у Львові.* Ще року 1861 дозволив цар Франц Йосиф заснувати «Народний Дім» для послуг українського народу в Галичині. Згодом цю вже мільйонову інституцію, захопили Москвофіли і хотіли за собою її закріпити. Та проти цього повстали українці і от тепер, після довгої проволоки, справу цю порішено буде так, що управляти «народним домом» будуть і українські, і москвофільські наукові і просвітні товариства. Але ж українських товариств у Галичині більше ніж москвофільських, то значить, і в управі «Нар. Дому» більшість будуть мати українці.

◀ *Шкільні справи в Галичині.* Скрізь по більших і менших містах і навіть селах у Галичині довгий час уже відбуваються віча в справі шкільної освіти в Галичині. Всі ті віча в своїх резолюціях виносять протести проти шкільних порядків, проти польського гніту, домагаються однакових прав за польськими школами, домагаються знесення уграквізму в гімназіях, семінаріях, поділу шкільної ради краєвої і в кінці—як найскоршого заснування українського університету

З поля літератури й науки.

◀ *Нові книжки.* У Вишніці вийшла нова, дуже добре скомпонувана книжка—„Всеукраїнський катехизм“ (Що мусить знати кождий українець?).

Видавництво „Дзвін“ випустило для селян і робітників такі книжки—„Про лихі пошести, та як боротися з ними, ц. 10 к.; С. Тодосієнко—„Розмова про школу“, ц. 4 к.; С. Подолянин—„Українець за кордоном і мандрівка в минуле“, ц. 6 к.; В. Лазаревський—„Святий город“, оповідання (друкується).

В *Тернополі* (в Галичині) вийшла нова книжка Якіма Яреми—„Мойсей, поема І Франка, на стрічу ювелею сороколітньої праці Духа-Творця новочасної України“. 1912 р. стор. 60. Книжка ця—студія про відому поему Ів. Франка. Написана книжка зрозуміло, автор поділяє свою студію на 4 частини й дає повний розбор та пояснення ідеї й значіння кожної частини поеми.

У *Львові* вийшов VII том „Рускої письменности“, який містить в собі твори Олексія Стороженка.—Це перше, до того ж дуже гарне, повне видання творів відомого українського письменника-гумориста.

— «Ти правий» сказав він нарешті: «але як нам добути крові патентованого патріота? Ти знаєш» додав він тихше: «я трохи не зарівав тебе з опалу»—я мимоволі знов зацокав зубами, але знайшов у себе досить сили, щоб вимовити: «Невже? а я й не завважав!» І удавши з себе байдужно—веселого, додав: «що міг-би ти знайти в мене крім якоїсь пари та й то миршавих мікробів бунтівництва? І як тобі могло впасти на думку, що ти знайдеш у мені бактерії патентованого українофільства? Адже я здається раз-у-раз і всюди розмовляю по українськи. А ніби щирий українофіл спуститься до того, а навіть чи й зуміє, звязати двоє слів по українськи! Це ж перша надвірня ознака! Потім: хіба я виспіював коли-небудь стару пісню про народні святощі та предківські звичаї? А хіба я стояв за потребу московської мови по школах на Україні? Або я підперав правительство, ніби-то на здогад буряків?... От-же, мій голубе, гаразд ти вкляпавсь! Він почував себе ніяково і кається. «Але що-ж робить?» спитав нарешті. «Що робити? Де взяти крові патентованого українофіла? Я мушу добути і добути!»

В того чоловіка слово не різнилось із ділом! Бачучи його непереможну рішучість, я присунувся до нього ближче і по-

◀ *Переклади з української мови.* На мадярську мову досі з нашої мови загалом не багато перекладено, отимто не зайвим буде подати тут переклади, які помістив др. Гіядор Стрипський в мадярських часописах в давніших часах. В *Pesti Hirlap* помістив він переклади: 1) „До світла“ Ів. Франка (в числі з 15. IX. 1907), 2) „Полуйка“ Ів. Франка (27. IX. 1908), 3) „Підпис“ В. Стефаніка (28. X. 1908), 4) „Давно було“ В. Стефаніка (10. XI. 1908). В *Erdelyi Hirlap* помістив знов переклади: 1) „П'ятизолотник“ М. Коцюбинського (ч. з. 20—24), 2) „Олівець“ Ів. Франка (31. VII. 1907), 3) „Історія моєї січкарні“ Ів. Франка (5—6. VII. 1907) і 5) „Добрий заробок“ Ів. Франка (10. IV. 1907).—В російським місячнику *Путь* (ч. 5 за III. 1912) помістив Ів. Белоусов (на стор. 24) переклад вірша Філянського: „Кричите ім'я!—они блуждають гдѣ то“—„Кавказ“ Шевченка в перекладі п. Ю. Віргіні передрукував м. и St. Petersburg Herold (ч. 21 з 6. р.) Пера тої самої перекладниці переклад „Вечера“ помістив єгогоричний *Xenien Almanac*.

◀ *Україніца в чужих виданнях.* В будапештєнським дневнику „Pesti Hirlap“ (з д. 11 квітня с. р.) подано широку кореспонденцію зі Львова про польсько-українські відносини п. з. Lengyelek és rutének halálharcá. (Боротьба на життя між Поляками і Русинами). В статті сій представлено в правдивім світлі польську політику на галицькій Україні і подано між ин. інформації про ролю, яку в сій політиці відіграють „галицькі руськіє“.—В петербурзьким місячнику *Путь* (ч. 5 за март 1912) находимо рецензію М. Г-а на збірку поезій М. Філянського „Calendarium“. Збірник поезій Філянського—кажеться тут—се один з проявів українського модернізму. Є тут багато цікавих річей, головним робом з погляду форми, великої музикальності та нових ритмів. За те закидає рецензет поетові, що він силкується обов'язково сказати щонебудь новеньке в формі вірша, а се йому вдається тільки при зменшенні чистоти мови, отже уживає слів не чисто українських і то при кінці стрічок, приміром „фуга“, „корона“, „лово“.

В ч. 17 Київської часописі „Огни“ з приводу 2-х роковин смерті Б. Грінченка уміщено портрет Б. Грінченка і статтю Гр. Гетьманця: „Ворець лихоліття“.

Учитель.

Потреба в оповіданнях з учительського життя.

Самим пекучим і на першій черзі стоїть у нас питання за рідну початкову освіту. Велику вагу має у цей час педагогічний журнал, який на нашій російській Україні існує тільки один—«Світло». Завдання сього журналу—нести світло рідному краю, його-ж обов'язок, у цей час, виховати учительство до майбутньої, в скорім часі, української школи. З великою прихильністю ставлячись до цього журналу і бажаючи йому як найширшого розповсюдження, я хочу сказати слово з приводу оповіданнів, які містить журнал «Світло» на своїх

чав так казати: «Німецькі лікарі кажуть, що вбивство для цілей науки не є злочинство... Але треба справу обміркувати. Тра' заподіяти комусь смерть потай, що-б тебе не завдано на Сибір, бо то-б була канська справа. Через те треба вжити отрути. Слухай! дай трутизни своєму тестеві! На користь України він умре охоче або мусить умерти охоче! Він безперечно патентований українофіл, тобі його зручно буде отруїти, живучи з ним в одній господі. Ніхто нічого не знатиме і тобі вільно буде робити свої досліди». Мабуть моя ідея з рідних поглядів припала йому до вподоби, бо він зразу спитав, котра трутизна найліпша на мою думку?

Ми спинилися на сугаре. Принаймні, вже ратунку не буде і тяжко вгадати, відки смерть постигла. Ми стали обмірковувати подробиці цілої справи. Коли це враз твар йому зблідла і він вхопив мене туго за руку: «Але-ж чуєш! Бактерії подохнуть разом із ним!» Я скамянів: це була страшна перешкода. Що діяти?! Боже! поможи нам добути живих бактерій, хоч-би довелося втратити життя всіх патріотів! Не дай нам, як найліпше те зробити. Змилуйся над нашим бідним народом, що паймпотом тинається без ради й гонимім світі. «Мені потрібна жива кров, а не мертва!»

сторінках. Журнал «Світло» почав виходити у вересні 1910 р. і за перший рік шкільній уміщав у кожній книжці по одному коротенькому оповіданню. В кн. 1-й С. Черкасенко подав оповідання «Зануда», де змалював тяжке становище вчителя, яке довело його до тяжкої хвороби і далі до отрути, але од ції останньої його одвертає тільки щире кохання до дітей.. «Вони прийдуть завтра, а він не вийде до них. «Діду, а де Михайло Харитонович?» питають.—Він, голуб'ята,—скаже їм дід,—слабий дуже, хворий». І на гарненьких, ясних видочках їхніх ляже тьма...» Він ради їх хоче жити, бо вони його щиро кохають. В IV книжці С. Васильченко, в оповіданні «Вечера» малює теж таку майже картину сучасного страдницького вчительського життя:—Багата куця. Учитель Петро Недбай сидить голодний у своїй квартирі і думає майже про одну їжу. До його приїздить земляк Петльований, учитель з другого села. Весела товариська розмова, але мимохіть наче зійшов і Петльований на їжу, бо і він, «сьогодня не мав що пообідати». Голод примушує їх шукати та їсти сухарі, що учні полишали колись під парточками. В кн. III Архип Тесленко змалював справді безвихідне становище учителя і озглавив «Що робити?». Ось звичайний для нашого часу малюнок життя вчителя: учив російською мовою і добре бачив, що робить ганебне діло—гальмує освіту дітей. Гаяв час на пояснення слів: «мошна», «калітка» і т. п. Нарешті не стерпів, переходить на рідну мову. Діти оживають, а вчитель зазнає великої втіхи. Але... не на довго, бо приїздить «наблюдатель» пакидається на вчителя грізною шулікою за «сепаратизм» і переводить вчителя в найгіршу школу. А в тій школі батюшка, попереджений про небезпеку, питає навіть учнів якою мовою до вас учитель говорить мужичою чи панською. Що далі робити? стоїть неминуче запитання перед учителем. У V-й книжці Прохор Воронін в оповід. «Радивонка» малює картину широкої вчительської роботи. Учитель збирає круг себе усіх селянських хлопців, парубків читає їм, розказує і нарешті учить їх грамоти по українськи. Далі звичайний кінець: його арештовують, а хлопці пішли «на низ»... до коршми і там шукають розваги... В кн. VI уміщено оповід. «Над Росью» С. Васильченка. Оповідач—молодий учитель, їде літом у двох з старим учителем Василем Воблим у гості до Воблого товариша Райка. Райко і Воблий уже майже по сорок літ учителюють. Кожне літо Райко проводить біля пасіки самотно і Воблий надумавсь його провідати. Товариші варять вечерю біля куріня і молодому вчителю доводиться чути тут оповідання двох старих учителів, як вони проживали більшу частину свого віку. Воблий був

Тарадієнко безкровними устами. Розпука літала над ними, розпанахавши свої широкі чорні крила... Трохи згодом він мовив, наче сам до себе: «Але й убивши, а не отруївши, я-б не добув живої крові, бо в патентованих «щирих» її нема. Замість крові сама сукровиця, як завважив іще Шевченко, або цвіла, змертвіла кров»... Тарадієнко сопів і, значить, міркував.

Коли це зразу він ухопив мене міцно за руку, стис, що аж я скрикнув, очі йому дико заблесли, він тремтів і, здавалось, що був у нестямі. «Маю, маю!» гукнув він, «Маю, маю!» повторив. «Чуєш ти, нездаро! Я їх маю нині!» Кривлячись з болю, я дивився на нього з цікавістю. «Мені зовсім не потрібна кров, щоб знайти бактерії! Зовсім! Твоя апріористична метода завела тебе на фальшиву стежку. Твоє міркування, піби бактерії «щирого українофільства» мусять бути в крові, цілком позбавлене логіки. У чому власне, спитаю тебе, виявляється «щире українофільство?» В ділах чи словах? Адже в словах!.. Адже зяком та й то в замкненій хаті дбають вони про інтереси нації. Адже ціль їх життя—балачка пригорілки, обов'язково при чарці горілки... От-же я чую, що бактерії тра' шукати не в крові, а в... слині... Що? Може не так?!» І він глянув на мене зневажливо.

підлесливий, умів догодити начальству і йому щастило всюди. Він навіть грошей за-молоду склав трохи, а Райко ішов усе життя тернистою стежкою, не схибнувся з своєї прямої хоч і вузької дорogi і зазнав усього тяжкого в житті. В кінці оповідач питає себе: якою-ж мені йти дорогою? Я ще тільки починаю жити, а ось люди, які вже прожили на світі, з яких я можу брати приклад, але з кого ж з них брати приклад? Такого приблизно напрямку і змісту і решта уміщених оповідань у «Світлі» за рік 1910—11-й.

Оповідання з учительського життя найбільше підходящі для читача учителя, вони найбільше до вподоби вчителю, бо він зрозуміє, переживе сам душею горе і радість героя оповідання, а також зрозуміє і мету оповідача. Оповідання є найлегший засіб виховати добрі завдання в читачеві; а тепер, коли українська школа у безвідраднім становищі, порада і шлях до майбутнього, кращого, є єдиною втіхою у житті українського вчителя.

Доводилось мені чути нарікання товаришів-учителів, що цього року мало уділено місця у «Світлі» для оповідань. Не могу я не сказати слова за це «нарікання». Більшість сучасних учителів нашів свідомі, малограмотні по українськи і їм грудно зрозумілі наукові статті; вони здаються їм сухими і неприваблюючими, а тому було б бажано, щоб у педагогічнім журналі оповідання з учительського життя мали завжди свою сторінку. Це, я вірю, послужить до більшого росповсюдження журналу і зовсім не понизить його педагогічно-наукової вартости.

Микола Левський.

З Холмського життя.

(Вражіння й факти).

Вибори в четверту Думу, які мають одбутися ввезабарі, трохи оживили байдужне холмське життя, але оживили висловлюючись гоголевською термінологією «сь другої сторони». П.п. націоналісти «працюють». І справді: «вы только подумайте»: аж три газети у самому тільки Холмі і всі як на сміх націоналістичного напрямку! Можна подумати, що холмщаци страшенно люблять літературу, особливо літературу панів націоналістів... А між тим така багата «літературна» продукція Холмщини пояснюється передвиборчою сверблячкою націоналістів евогівською табору. Боязко, бачте, за четверту Думу...

Милий Боже! Але-ж він був правий! Як міг я так помилитись? Як міг я хоч на хвилину припустити, що бактерії українофільства плодяться в крові «щирих». Та-ж єдине місце, де вони можуть плодитись, є слина... І знов почув я до Тарадієнка те глибоке поважання, що було захиталося підчас іспитів. Тим часом він казав до мене так: «Твоєю безглуздою гіпотезою про кров ти трохи не запровторив мене на Сібір! Але мені не треба нікого вбивати. Досить буде що-б я забалакав із тестем про українські справи, се-б то похвалив кого з тестевих приятелів та компатріотів. Тесть мій крім себе нікого не уважає гідним похвали, через те він зразу розпалиться, почне лютувати, пінити... Тоді я попрохаю його плюнути в черепок і матиму безліч бактерій... Ти розумієш, я винайду такий пристрій до міряння їх здатности життя і я напашу цілу студию, яка збезсмертить мое ім'я?...

— «І ти маєш право бути безсмертним» гукнув я з ентузіазмом, стискаючи йому руки.

Ми умовились, що через два дні я прийду до нього, щоб побачити, чи пощастить йому добути з тестя бактерій.

(Далі буде).

Що ці, вибачте «газети» не являються справжніми виразниками громадської думки на Холмщині, це факт, який не викликає ніякого сумніву.

Газети націоналістів (в них пишуть п-отці та учителі вчительськ. семінарії)—майже зовсім не розповсюджені й холмським пан-отцям доводиться роздавати всякі «холмські листки» в церквах і робити церкву знаряддям політичної боротьби. Та оце на давню в газетах промайнула звістка, що холмське «братство» звернулося до нсв. Сіноду з проханням одкрити власну друкарню, а то бачте тепера бідні націоналісти примушені друкувати свої газети в «жидовських» друкарнях; а це ображує їх «патрєвотичне» почуття. Але читач певно вже догадався, що діло тут зовсім не в образі патріотизму націоналістів, а... в грошах. Нема грошей та й годі! Що ж його робить? Ну розуміється, рідна субсидія врятує...

Так борються націоналісти і всі прийоми їхньої боротьби кажуть кожному красномовно, що вони не складають на Холмщині громадської сили, яка здатна боронити інтереси холмської людности.

А колись, в часи загального підйому громадянства українське життя на Холмщині кипіло. І не зважаючи на несприятливі для існування української газети умови, на Холмщині народилась була українська газета, але вона не побачила світу, як і світ не побачив її: 1-ше число, ще здається в друкарні було сконфісковане, а редактора посадовили в тюрму...¹⁾

Так скінчилась спроба Холмських українців видавати свою власну газету.

Що ж до виборів в четверту Думу, то ситуація ще остаточно не вяснилась. Хоча холмщакі критично відносяться до націоналістів і їх «праці», але може статись, що пройдуть од Холмщини націоналісти, які розуміється не матимуть нічого спільного з дійсними інтересами Холмщини. При нинішньому стані річей, коли українці холмські по соціальному становищу залежать од дужих світа сього ледві чи можна сподіватись на гарні результати виборів. Нема тут організуючої українців сили.

А ґрунт для успішної боротьби за визнання елементарних прав народу українського тут добрий і родючий...

Дописи.

Ф. Сібіряк.

Як на провінції шанують пам'ять Т. Шевченка

В 51 роковини смерті Апостола України, Тараса Шевченка, було нагадано в ч. 10 «Золотоношського Сільсько-Господарського Вістника» про обов'язки суспільства перед українським народом, перед тим народом, — соками якого годуються і на території якого живуть багато чужинців. Було нагадано і було підкреслено «жертвуйте на пам'ятник Тарасові Шевченкові», котрий вийшов з нетрів українського народу, Тому, який закликав усі народи до братерства і спільної боротьби за визволення людей з рабських лабетів.

Що ж ми бачимо? Як згадують на провінції Великого Апостола Правди?

Візьмемо для прикладу такий факт: в недовзі після того заклик читавемо у тому ж таки «Золотоношському Сільсько-Госп. Вістникові» у ч. 13 — величезний відчит про загальне

¹⁾ На жаль більш докладних відомостей про цей цікавий епізод з холмського життя ми подати не можемо.

зібрання Золотоношського Т-ва Взаємного Кредіту, з якого видно, що Т-во мало чистого прибутку за 1911 рік 16512 р. Далі бачимо, що з тої суми зроблені одрахунки на ріжні благодійні цілі, в досить поважних сумах—наприклад: на користь голодаючих, бідних, учнів усяких, на храм в пам'ять 300-ліття дома Романових, Т-ву «Патронат» і що кидається найбільш у вічі—«пособіє на устрійство банн» 500 руб., а на пам'ятник Шевченкові бодай копійку. Навіть «доброго слова було пошкодовано». Так ніби наше громадянство попоміло на той час.

Може хто скаже, що се звичайне явище і махне рукою.

Аде ж се явище часто доводиться констатувати, його не можна обійти мовчанням, не поставити на карб нашому громадянству на провінції. Прямо таки шподі соромно робиться за наше суспільство, дивлячись як другі нації в той час використовують сі нагоди, а наші мовчать та чухають чуби; а тим більш, що у кермі того банку є свідомий український елемент і багато членів селян-українців. Дехто каже, що наші побоялися виступити з пропозицією одрахувати на пам'ятник Шевченкові, а де-хто каже—посоромились. Здається досить і сього поучаючого факту для українського суспільства, щоби розуміти, що при всякій нагоді інтереси свого народу мусять пригадуватись.

Соромно соромитись!

Листування редакції.

Полтава. Д-ві Л. Кузнецову. Щоб врівняти річну передплату, ви ще повинні надіслати 1 карб.

Редактор М. Біленький. Видавець М. Міхновський.

ОГОЛОШЕННЯ.

Зверніть увагу.

Т-во ім. Квітки-Основ'яненка улаштує спільну подорож на могилу Тараса Шевченка. Хто з українського громадянства хоче понести клечання на могилу Шевченка, хай записується *ззадаледь*, а не пізніше, як за тиждень до подорожі. Подорож має відбутись на *Зелених святах* (13—14 травня). Вїзд з Харькова у Клецькальну суботу. Відомости з доручення Ради т-ва ім. Квітки уділяє і записує д. І. Кулінич третє Харьк. Т-во Взаім. Кредіту Соборний заулк будинок Щеклаїва.

„Украинская Жизнь“

Открыта подписка на 1912 г. на новый ежемесячный журнал. Журнал будет выходить на русском языке в обычном формате ежемѣсячникомъ книжками размеромъ 5—6 печатныхъ листовъ. Задачу «Украинской Жизни» составляетъ служение интересамъ и нуждамъ 30-миллионнаго украинскаго народа и ознакомление общества с украинскимъ национальнымъ движениемъ. Программа журнала: Руководящія статьи по национальнымъ вопросамъ.—Обзоръ событий текущей жизни на Украинѣ.—Сужденія печати, преимущественно русской и польской, объ украинскомъ вопросе.—Писма изъ Россійской Украины и изъ Галиции.—Критическія статьи и литературныя обзорнія; библиографія.—Украинское искусство.—Разныя извѣстія и замѣтки.—Отвѣты редакціи на вопросы читателей, относящіяся къ программѣ журнала. Подписка принимается въ конторѣ «Украинской Жизни»: Москва, Тверская ул., д. 75, кв. 39. Подписная цѣна: на годъ 5 руб., на пол. года 2 руб. 50 коп., на четв. года 1 руб. 25 коп., съ доставкой и пересылкою. Отдѣльная книжка безъ пересылки 45 коп., съ пересылкою 55 коп. Для народныхъ учителей и сельскаго духовенства, а также для учащихся, рабочихъ и крестьянъ делается, при непосредственномъ обращеніи въ редакцію, льготная подписка: на годъ 4 руб., на пол. года 2 руб., на 3 мѣс. 1 руб., съ доставкой и пересылкою.

ПРИМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1912 РІК НА ЧАСОПИСЬ.

„ДІЛО“

Виходить що-дня. Передплата на рік для Російської України 44 корони, на пів року 22 корони; за зміну адреси 50 сотиків. Адреса редакції: Галичина, Львів, Ринок ч. 10. Oesterreich Lemberger